

1959 KÜBA DEVRİMİ'NİN KÜBA'NIN GÖÇ KARAKTERİNE ETKİSİ: KÜBA-ABD ARASINDAKİ DIŞ GÖÇ İLİŞKİSİNE ODAKLI TARİHSEL BİR İNCELEME

THE EFFECT OF THE 1959 CUBAN REVOLUTION ON CUBA'S MIGRATION
CHARACTER: A HISTORICAL EXAMINATION FOCUSING ON FOREIGN
MIGRATION RELATIONSHIP BETWEEN CUBA-USA

Sabina NASİROVA

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Siyaset ve Sosyal Bilimler Bölümü,
snasirova94@gmail.com, sabina.nasirova@hbv.edu.tr

Ankara / Türkiye

ORCID: 0000-0002-6073-0721

Dr. Emre EKİNCİ

ekinci.emre.ee@gmail.com

Ankara / Türkiye

ORCID: 0000-0002-9688-3463

ÖZET

Göç, insanlık tarihi boyunca ve dünyanın her bölgesinde gerçekleşen ve en genel anlamıyla; yer değiştirmek olarak tanımlanan toplumsal bir olgudur. Bu çalışmada, Küba'nın göç karakterinin değişimi, 1959 Küba Devrimi'nin etkisi bakımından incelenmekte ve sınırlılıklar olarak ise Küba-ABD arasındaki dış göç ilişkisi seçilmektedir. Bu bakımdan öncelikle göç kavramı ve göç kuramları hakkında genel bir tanımlama yapılmaktadır. Bu bölümün içeriğini, Ravenstein'in Göç Yasaları Kuramı, Petersen'in Göç Tipolojisi Kuramı, İtme ve Çekme Kuramı, Ekonomi Temelli Kuram, Göç Sistemleri Kuramı ve İlişkiler Ağı Kuramı oluşturmaktadır. Ardından ise 1959 Küba Devrimi öncesi durumu ele almak bakımından Kolomb sonrası Küba'nın göç karakteri olan göç alan karakteri incelenmektedir. Bu bölümün içeriğini, Küba'nın genel coğrafi yapısından başlayarak geleneksel ekonomi-politik yapısının tanıtılması oluşturmaktadır. Üçüncü bölümde, Küba'nın 1959 Devrimi sonrası göç karakteri şu beş dönemde incelenmektedir: Tarihi Sürgünler/Altın Sürgün (1959-1962), Özgürlük Uçuşları (1965-1973), Mariel'den Çıkış (1980), Balsero/Rafter Krizi (1994) ve Sovyet Sonrası Göç (1995-2023). Küba-ABD ilişkilerine odaklanan bu bölüm, Küba'nın göç karakterinin 1959 Devrimi'nden sonra yaşadığı değişim görünür kılınmakta ve göç alan bir ülke iken hangi dinamikler dahilinde Küba'nın göç veren bir ülkeye dönüştüğü analiz edilmektedir. Sonuç bölümünde ise yapılan inceleme neticesinde Küba'nın değişen göç karakterinin taşıdığı anlamlar hakkında göç teorileri üzerinden Küba-ABD odaklı bir tarihsel analiz yapılmaktadır.

Diğer bir ifade ile bu çalışma, 1959 Küba Devrimi'nin Küba'nın göç karakterine etkisini sorgulamakta ve Küba-ABD arasındaki dış göç ilişkisi odağında Küba'nın göç alan bir ülke iken göç veren bir ülkeye nasıl dönüştüğüne cevap vermek adına farklı göç kuramlarından faydalanarak Küba'nın göç karakterinin tarihsel bir incelemesini sunmaktadır. Böylelikle 1959 Küba Devrimi'nin Küba'ya etkisinin göç boyutuna akademik bir katkı bulunulmasının yanısıra göç çalışmalarına katkı sunulması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Küba'nın Göç Karakteri, 1959 Küba Devrimi, Göç Kuramları, Küba-ABD Arasındaki Dış Göç İlişkisi

ABSTRACT

Migration, which has taken place throughout history and everywhere, and in the most general sense; is a social phenomenon defined as displacement. In this study, the change in the immigration character of Cuba is examined in terms of the effect of the 1959 Cuban Revolution, and the external migration relationship between Cuba and the USA is selected as a limitation. In this respect, firstly, a general definition is made of the concept of migration and migration theories. Then, in order to deal with the situation before the 1959 Cuban Revolution, the immigration character, which is the immigration character of post-Columbian Cuba, is examined. The content of this section consists of introducing the traditional economic-political structure of Cuba, starting from the general geographical structure. In the third part, the immigration character of Cuba after the 1959 Revolution is examined in the following five periods: Historical Exiles (1959-1962), Flights to Freedom (1965-1973), Exit from Mariel (1980), Balsero/Rafter Crisis (1994) and Post-Soviet Migration (1995-2023). This section, which focuses on Cuba-US relations, makes visible the change in Cuba's immigration character after the 1959 Revolution and analyzes the dynamics in which Cuba turned into an emigrant country while it was a country of immigration. In the conclusion part, as a result of the examination, a Cuba-USA-focused historical analysis is made on the meanings of the changing immigration character of Cuba through migration theories. In other words, this study answers the question about the transformation of Cuba from a country of emigration to a country of immigration, with a focus on the external immigration relationship between Cuba and the USA. It offers a historical analysis of the migration character. Thus, besides making an academic contribution to the immigration dimension of the 1959 Cuban Revolution's impact on Cuba, it is aimed to contribute to migration studies.

Keywords: Migration, Immigration Character of Cuba, 1959 Cuban Revolution, Migration Theories, Foreign Migration Relationship Between Cuba and USA

GİRİŞ

Göç, insanlık tarihi boyunca var olmuş olan bir olgudur. İnsanlar, doğdukları yerlerden zorunlu veya gönüllü olarak farklı yerlere yerleşmişlerdir. Göç olgusunun neden gerçekleştiği sorulduğunda ise çeşitli nedenlerin sıralanabilmesi söz konusudur. Göç olgusunun nedenleri hakkında düşünen ve göç olgusunun dinamikleri hakkında savlar ileri süren göç kuramlarının her biri, kendine özgü cevaplar vermiştir. Söz konusu kuramlar, Ravenstein'in Göç Yasaları Kuramı, Petersen'in Göç Tipolojisi Kuramı, İtme ve Çekme Kuramı, Ekonomi Temelli Kuram, Göç Sistemleri Kuramı ve İlişkiler Ağı Kuramı şeklinde sıralanabilir. Kuramların her biri, göç olgusunun anlaşılabilmesi noktasında kayda değer katkılar sunabilmektedir. Bu manada, bu çalışmanın konusu olan Küba'nın göç karakteristiğinin anlaşılabilmesi için kuramların her birinin özgün katkıları olmaktadır.

Öte yandan kuramsal bir okumayı mümkün kılabilmek adına tarihsel inceleme yapılması gerekmektedir. Göç olgusunun, bu çalışmanın konusu olan Küba'yı da es geçmemiş olduğunu söylemek zor değildir. Ancak yapılan inceleme sonucunda Küba'nın göç ile ilişkisini şekillendiren ilk kritik tarihsel olayın kâşif K. Kolomb vasıtasıyla Avrupa'nın Küba'yı keşfetmesi olduğu görülmektedir. Bu tarihten itibaren Küba, yoğun göç dalgalarına konu olan göç alan bir ülke karakterine sahip olmuştur. İkinci kritik tarihsel olay ise 1959 Küba Devrimi'dir.

Küba'nın 1959 Küba Devrimi'ne değin devam eden göç alan bir ülke oluşu, 1959 sonrasında son bulmuş ve Küba'nın göç veren bir ülke karakteri kazanması söz konusu olmuştur.

1959 sonrası yaşanan bu karakter değişiminin gözlemlenebilmesini mümkün kılan beş tarihsel dönem mevcuttur. Tarihi Sürgünler/Altın Sürgün (1959-1962), Özgürlük Uçuşları (1965-1973), Mariel'den Çıkış (1980), Balsero/Rafter Krizi (1994) ve Sovyet Sonrası Göç (1995-2023) oluşan bu bölümler, 1959 Küba Devrimi'nden sonra yaşanan göç karakteri değişiminin nedenleri hakkında bilgiler vermektedir. Bu bilgilerin anlamlandırılması noktasında ise bahsi geçen göç kuramlarından faydalanmaya ihtiyaç vardır. Her bir dönem kendine has dinamikler etrafında gerçekleşmekte ve karma bir kuramsal açıklamaya ihtiyaç duymaktadır. Diğer bir ifade ile ele alınacak her bir dönemin açıklanması için tek bir göç kuramı yetersiz kaldığından göç kuramlarının belirli yönlerinden faydalanmak suretiyle karma bir model oluşturması tercih edilmektedir.

İkinci önemli husus ise Küba'nın dış göç ilişkisinin şekillenmesinde etkili olan birincil dış aktörün belirlenmesidir. Bu aktör, ABD/Amerika Birleşik Devletleri'dir. Diğer bir ifade ile 1959 Küba Devrimi sonrası şekillenen beş temel dönemin oluşmasında ABD'nin de önemli etkileri söz konusudur ve Küba'dan göç temel olarak ABD'ye yapılmaktadır. Bu bakımdan Küba'nın göç karakterindeki değişimin okunması noktasında ABD ile olan dış göç ilişkisini bir çalışma sınırlılığı olarak belirlemek yerinde bulunmuştur.

Yapılacak tarihsel ele alışı sonucunda, göç kuramları ile Küba'nın göç karakterinin değişimi arasında ilişki kurularak; 1959 Küba Devrimi'nin Küba-ABD arasındaki dış göç ilişkisi odağında taşıdığı anlamlar ve yaptığı etki analiz edilmiş olmaktadır. Böylelikle 1959 Küba Devrimi'nin Küba'nın göç karakterine etkisinin anlaşılabilirliği arttırmaya yardımcı olmak suretiyle; göç çalışmalarına katkı sunmak umulmaktadır.

1. GÖÇ KAVRAMI VE GÖÇ KURAMLARI

Göç “uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmek” (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009: 22) olarak tanımlanmaktadır. Göçün biçimi ister gönüllü veya zorunlu, iç veya dış, geçici veya sürekli, bireysel veya kitlesel olsun her türlü nüfus hareketliliğini (mülteciler, sığınmacılar, ülke içinde yerinden edilmişler, sürülmüşler, ekonomik göçmenler) içermektedir (Adıgüzel, 2016). Başka bir ifade ile göç, “kişilerin hayatlarının gelecekteki kısmının tamamını veya bir parçasını geçirmek üzere tamamen yahut geçici süre için bir yerleşme ünitesinden (şehir, köy) diğerine yerleşmek kaydıyla yaptıkları coğrafi yer değiştirme olayı” şeklinde bir tanıma sahiptir (Akkayan, 2002: 37).

Göçler, siyasi, sosyal, ekonomik veya doğal afetlerden dolayı gerçekleşebilmektedir. Bu bakımdan göç, sadece fiziksel mekânı terk etmek değil, içinde bulunulan toplumu da terk etmek anlamını taşımaktadır. Dolayısıyla “göçü, ekonomik, siyasî, ekolojik veya bireysel nedenlerle, bir yerden başka bir yere yapılan ve kısa, orta veya uzun vadeli geriye dönüş veya sürekli yerleşim hedefi güden coğrafi, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme hareketi” olarak tanımlamak ve daha geniş bir tanıma kavuşturmak daha doğrudur (Bulut, 2021: para. 7). Çünkü özellikle vurgulamak gereklidir ki; her nüfus hareketliliği, göç olarak değerlendirilebilecek bir niteliğe sahip değildir. Örneğin; tatil, ziyaret, seyahat veya tedavi için yapılan coğrafi mekân değişimleri bu kapsama dâhil edilmektedir.

Özetle Küba'nın göç karakterini konu alan bu çalışmaya göre; göç olarak ele alınacak olan mekân değişiklikleri, bütünsel olarak coğrafi, toplumsal ve kültürel değişimi barındıran yer değişimlerini kastetmektedir. Benzer şekilde Küba-ABD arasındaki dış göç ilişkisi ve bu ilişkiyi açıklamak için yararlanılacak olan göç kuramları da bu kabul çerçevesinde şekillenmiş kuramlardır. Sıradaki bölüm, bu itibarla şekillenmiş olan göç kuramlarının genel hatlarıyla açıklanmasını içermektedir.

1.1. Ravenstein`in Göç Yasaları Kuramı

Göç kuramlarına dair bir araştırma yapıldığında literatürde karşılaşılan ilk kuram E. G. Ravenstein`nin ileri sürdüğü “göç yasaları kuramıdır”. Ravenstein, kendisinden önce kabul görmüş olan ve W. Farr`a atıfla kullanılan göçe dair kabul olan “ortaya çıkan göçün hiçbir yasaya tabi olmadan devam ettiği” kabulünü reddetmiş ve göçün yasaları olduğunu ileri sürmüştür (Ravenstein, 1885: 167). 1885 yılında yazdığı “Göç Yasaları” adlı makalesinde nüfus istatistiklerinden faydalanmak suretiyle Birleşik Krallık`ın göç dinamiklerinin belirli yasalar etrafında tanımlanabileceğini ileri süren Ravenstein, aynı isimli 1889 tarihli eserinde ise Avrupa ve Kuzey Amerika ülkeleri için de “göç yasalarının” geçerli olduğunu ileri sürmüştür ve kuramını zenginleştirmiştir. Ravenstein`nin ileri sürdüğü “göç yasalarını” şu şekilde özetlemek mümkündür:1) göçmenler, kısa mesafedeki yerlere göç etmeye eğilimlidirler; 2) Genelde sanayi merkezlerine göç edilmektedir; 3) İş imkânlarından dolayı; kırdan yaşayanlar kentte yaşayanlardan daha çok göç etmektedirler; 4) Kırdan kente göç, kırdan nüfusu seyrelmesine rağmen seyrelen mekânlar, uzak mesafeden gelenler tarafından doldurulmaktadır; 5) Göç zincirleme olarak devam etmektedir (Ravenstein, 1885). Bu temel “yasalara” ek olarak kadınların erkeklerden daha çok göç eğilimli oldukları, kadınların kısa mesafeli göçlere, erkeklerinse uzun mesafeli göçlere eğilimli olduğunu gibi ikincil yasalardan da bahsettiği söylenebilecek olsa da Ravenstein`nin, göç çalışmalarına yapmış olduğu esas katkının göç yasalarına dair düşünmeye itmesi ve böyle bir tartışmayı başlatarak göç kuramını doğurması olduğunu söylemek yerinde olacaktır. (Ravenstein, 1889, s. 288).

1.2. Petersen`in Göç Tipolojisi Kuramı

W. Petersen, ilkel, zorlama (veya teşvik etme), serbest ve kitlesel göç olmak üzere dört göç tipini içeren bir göç tipolojisi önermiştir. 1) İlkel göç, çevresel ve iklimsel sebeplerden dolayı gerçekleşen göç tipidir. 2) Zorlama (veya teşvik etme) göç, genelde devlet veya siyasi kurumlar tarafından gerçekleştirilen göçlerdir. İnsanların söz hakkının olmadığı veya çok az olduğu bu göç tipine Nazi Almanyası`ndaki Yahudilerin göçü örneği verilmektedir. 1933-1938 yıllarında Nazi hükümeti, anti-semitik eylemlerle Yahudi göçünü söz hakkına az da olsa riayet ederek göç teşvik etmekteyken, 1938-1945 yıllarında ise söz hakkını ortadan kaldırarak, Yahudileri vagonlara doldurarak toplama kamplarına göndermişlerdir. 3) Serbest göç tipinde, insanlar kendi iradelerine göre coğrafi mekânlarını değiştirmektedirler. 4) kitlesel göç ise, bireysel boyutta gerçekleşen serbest göçün birikmesi ve süreklilik arz etmesi sonucunda oluşmaktadır. İlk olarak giden bireyler, gittikleri yerin daha iyi olduğuyla ilgili bilgiyi hemşerilerine vermekte ve böylelikle göç zincirini başlatmaktadırlar. Bu tipe örnek olarak Petersen, İsveç vakasını örnek olarak göstermektedir. 1860 yıllarından itibaren başlayan bireysel serbest göç, kitlesel göçe dönüşmüştür. 21. yüzyılda İsveç`te yaşayan neredeyse herkesin Amerika`da yaşayan bir akrabası vardır (Petersen, 1958). Petersen`in bu tipolojisi yaygın olarak kullanılmakla birlikte Petersen`in göç çalışmalarına yaptığı asıl katkı, göç sınıflandırmasına dair kuramsal çalışmaları başlatmasıdır.

1.3. İtme ve Çekme Kuramı

E. Lee, Ravenstein`nin göç yasalarına “itme ve çekme” kavramları odağında atıfta bulunarak göç kuramlarına katkıda bulunmuştur. Lee`ye göre; insanları göçe iten-çeken faktörler, a) bireyin yaşadığı yerle ilgili faktörler, b) gideceği yerle ilgili faktörler, c) araya giren engeller ve d) bireysel faktörlerdir. Örneğin; potansiyel göçmenler için gidilecek yerin ikliminin yumuşak olması çekici bir faktör olabilirken, çocuk sahibi olan bir aile için gidilecek yerde eğitim seviyesinin iyi olması çekici bir faktör olabilmektedir. Her bir birey için iten-çeken faktörler farklılaşmaktadır (Lee, 1966). Öte yandan Lee`ye göre; gidilecek yerle ilgili her zaman eksik bir bilgi mevcut olduğu için göç edilecek yer ile ilgili avantaj ve dezavantajlar orada yaşanılarak öğrenilebilecek mahiyettedir. Göç sürecinin rasyonel olmaması yani oldukça irrasyonel zeminde gerçekleşmesi söz konusudur (Lee, 1966).

İtme ve çekme kuramının göç çalışmalarına yaptığı katkı göçe dair dinamiklerin özgün ve değişken yapısına dikkat çekmesi ve her bir vakanın ayrıca ele alınması gerektiğine dair vurgudur.

1.4. Ekonomi Temelli Kuram

Bu kuram, L. A. Sjaastad, G. Borjas ve O. Stark ve E. J. Taylor gibi düşünürleri katkısıyla geliştirilmiştir. Sjaastad, göçü kar-zarar bağlamında ele almayı tercih etmekte ve insanların yaptığı bir yatırım olarak değerlendirmektedir (Sjaastad, 1962). Neo-klasik ekonomi teorisinin, bireylerin kendi çıkarlarını maksimize etme eğilimi hipotezinden yola çıkan Borjas da göçmenlerin de kendi refahlarını maksimize edecek yerlere göç ettiklerini savunmaktadır (Borjas, 1989). Benzer şekilde Stark ve Taylor ise Meksika-ABD arasındaki dış göç ilişkisi hakkında yaptıkları araştırma sonucunda, görelî yoksunluğun göçe iten temel faktör olduğunu ifade etmektedir (Stark ve Taylor, 1989). Düşünürler, göç için karar alma sürecinde ailenin önemli etkiye sahip olduğunu ve ailenin haneyi geçindirebilecek potansiyele sahip aile üyesini göçe teşvik ettiğini ileri sürmüşlerdir.

Bu kuramın içinde yer alan ikili emek yaklaşımına göre; endüstrileşmiş ekonomilerde emek piyasası ikiye bölünmektedir. Birinci emek piyasası, sermayesi yoğun işleri ve vasıflı işçileri gerektirdiğinden bu talebi genelde yerli vatandaşlar karşılamaktadır. Bu işlerde çalışanların yüksek maaşı ve sosyal güvencesi mevcuttur. Emek piyasasının ikinci tipi ise vasıfsız, istikrarsız, düşük maaşlı ve sosyal güvencesi olmayan işleri kapsamaktadır. Yerli vatandaşlar bu işlerde çalışmayı istemediğinden bu işlerde göçmenler çalışmaktadır. (Piore, 1986)

Bu kuramın göç çalışmalarına katkısı, ekonomi ile göç olgusu arasındaki ilişkiye dikkat çekmesi ve göç kuramını zenginleştirmesidir.

1.5. Göç Sistemleri Kuramı

İki veya daha fazla ülke arasında geliştirilen ekonomik veya siyasi temelli göçmen değişimini kapsayan göç sistemleri kuramı, göç veren ve göç alan ülkeler arasındaki ilişkilere odaklanmaktadır. ABD-Meksika arasında ve Batı Afrika ülkeleriyle Fransa arasında bu tip bir ilişki söz konusudur. Çünkü bir göç sistemini var eden ülkeler arasında daha önce mevcut olan bir kolonyal, ticari, kültürel veya askeri geçmiş söz konusudur. Göç sistemi, makro ve mikro sistemler arasındaki etkileşim sayesinde ortaya çıkmaktadır. Makro sistemlere göçün sürecini etkileyen yasal düzenlemeler, devletlerarası ilişkiler, kurumsal faktörler dâhilken, mikro sistemler, göçmenler arası ilişkiler, inanç ve davranış gibi faktörleri içermektedir (Çağlayan, 2006).

Bu kuram sayesinde uluslararası ilişkilerin göç olgusu ile bağlantısı kurulmakla göç kuramının zenginleşmesi sağlanmıştır.

1.6. İlişkiler Ağı Kuramı

İlişkiler ağı kuramının odak noktası, göç etmiş insanlarla potansiyel göç edecek insanlar arasında kurulan sosyal ağlardır. Sosyal ağlar, akrabalık, kültürel yakınlık veya dostluk ilişkileri çerçevesinde kurulmakta ve göçmenlerin terk ettikleri coğrafya ile yeni yerleştikleri coğrafyayı birbirine bağlamakta; iki mekân arasında ağ oluşturmaktadır. Bu ağların önemi, gerçekleşecek göç dalgaları üzerinde oldukça etkili olmalarıdır. Yeni göç edecek insanlar, bu ağdan yararlandıkları ölçüde göç gerçekleşmektedir. J. Crisp, göçmenlerin bu ağ sayesinde 1) ülkeye giriş talepleri, ülkedeki nakil işlemleri ve sosyal refah avantajları ve benzeri konular hakkında bilgi edindiklerini, 2) göçmenlerin finansal ihtiyaçlarının karşılandığını, 3) kaçak göç için örgütsel altyapı kurulduğunu, 4) göçmenlerin ülkeye geldikten sonra geçimlerinin sağlanması için desteğin sunulduğunu belirtmektedir (Crisp, 1999). Bu kuram sayesinde göç olgusunun kültürel çalışmalarıyla bağı kurulmuş ve göç çalışmalarının zenginleştirilmesine katkı sunulmuştur.

2. KÜBA'NIN 1959 DEVRİMİ ÖNCESİ GÖÇ KARAKTERİ: GÖÇ ALAN BİR ÜLKE OLARAK KÜBA

Küba, Kuzey, Orta ve Güney Amerika kıtalarının kesişmesinde yer alan ve Küba adası ile birlikte 1600'ten fazla ada ve adacığı kapsayan tropikal iklime sahip bir ülkedir. Kara yüzölçümü 110 000 km² olan Küba, güneyde Karayip deniziyle, kuzeybatıda Meksika Körfezi ve kuzeydoğuda Atlantik Okyanusu ile çevrilidir. Küba'nın ABD ile 180 km, Haiti ile 77 km, Jamaika ile 146 km, Meksika ile 210 km ve Cayman Adaları'yla ise 240 km'lik uzaklığı söz konusudur (T. C. Ticaret Bakanlığı, 2020). Ülkenin başkenti Havana'dır. Adanın doğu bölgesinin en önemli şehri ve ülkenin ikinci en büyük şehri ise Santiago de Cuba'dır (Larionov, 2013).

28 Ekim 1492 yılında Kolomb'un Küba'yı keşfetmesiyle birlikte "insan gözünün hayran olacağı en güzel yer" olarak nitelediğı Küba, İspanyol koloniciliğinin ilgisine açılmıştır (Gavrikov, 1979: 7). Küba yerlilerinin İspanyol işgalcilerine karşı yetersiz kalmalarından dolayı (Angın, 1967), adaya altın arayıcıları olarak gelen İspanyollar, yerleşme imkânı bulmuştur. Bu yerleşme, 60 yıl sonra adada sadece 1000 yerli kalması (Gavrikov, 1979) ve kalan yerlilerin ise köle emeğine dayalı şeker, kahve ve tütün üretiminde kullanıldığı bir Küba doğurmuştur (Staten, 2005).

Küba'nın Kolomb döneminden 1959 Küba Devrimi'ne kadar geçerli olan göç karakteristiğı göç- alan konumdadır. 1492 yılına kadar, Küba'da yaşayan 100.000'e yakın Taino ve 10.000'e yakın Siboney adlı yerli nüfus İspanyol işgali sonucunda hem fiziksel hem de kültürel olarak yok edilmiş olmakla birlikte toplam nüfus aktivitesi göz önüne alındığında Küba'nın nüfusu göçler ile artmıştır. (Prentzas, 2011).

Küba'nın göç alan karakterini belirleyen faktörler arasında; 1580 yılından sonra Havana'nın İspanya İmparatorluğunun liman kenti olması ve burada askeri tesisler yerleştirmesi ve İspanya Florida'sından kaçanların Küba'ya kaçması gösterilebilir. Benzer şekilde 1791 tarihli Saint Domingue köle isyanından sonra Haiti'yi kaybeden Fransızların yerleşmesi ve yeni toprakları işlemeye ve şeker plantasyonları kurmaya başlaması da önemli bir faktördür (Lux, 1972). Yoğunlaşan üretimin emek ihtiyacını Afrika'dan getirilen kölelerden karşılanmaktadır. 1841 yılına gelinde 1791 senesinde yaklaşık 44.000 olan köle nüfusunun 400.000'in üzerine çıktığı bilinmektedir (Knight, 2008).

19. yüzyılın sonunda şeker üretiminin genişlemesi sonucunda, Britanya sermayesi Küba'ya ilgi duymuş ve bu ilgi Britanyaların demiryollarını inşa etmesine sebep olmuştur. Üstelik bu duruma 1817'de Britanya'da köleliğin kaldırılması sonucu zengin toprak sahiplerinin kölelerini de alarak Küba'ya yerleşmesi ve ücretli işçi ihtiyacını karşılamak için 1847 yılında sözleşmeli Çinli işçilerin getirilmesi ve 1850-1970'li yıllarda Lübnan, Suriye ve Filistin'den ABD'ye daha iyi yaşam koşulları elde etmek için gidenler eklendiğinde ise Küba'nın çok boyutlu bir göçe muhatap olduğu rahatlıkla söylenebilir (Curry-Machado, 2009; Lopez, 2013; Corbitt, 1944).

Bu süreçten sonra İspanya Krallığının bir kolonisi olan Küba, 1868 yılında C. Cespedes'in Afrika kökenli köleleri özgür bırakarak İspanya'ya karşı mücadeleyi başlatmasıyla; toprak sahipleri ve eski kölelerin birleşerek İspanya'ya karşı bağımsızlık savaşı başlatmasına sahne olmuştur. 1878 yılında İspanya Krallığı'nın Kübalı burjuvazisinin, Afrikalı kölelerin ve Asyalı işçilerin özgürlüklerini tanıyacak Zanjon Anlaşması'nı imzalaması ile neticelenen bu süreç, anlaşmanın gerekliliklerinin yerine getirilmemesi ile çözümsüz kalmıştır (Pérez, 2006).

19. yüzyılın sonlarında ise Küba'ya ABD sermayesinin ulaşması söz konusu olmuş ve yeni bir süreç başlamıştır. ABD'liler Küba'da toprak satın almaya ve ticari tekeller kurmaya başlamıştır. Çünkü Küba'da başka bir ülkenin egemenliğinde olması veya Küba'nın bağımsız bir devlet olması, ABD'nin milli güvenliği açısından tehlikeli görülmektedir. Dolayısıyla ABD'nin Küba ile ilişkisi hâkimiyet kurmaya yönelik başlamıştır. ABD, İspanya'ya karşı Küba'nın bağımsızlığını desteklerken, 1989 sonrasında adaya çıktıktan sonra Kübalıların kendi kendilerini yönetmekte yetersiz olduklarını söyleyerek Küba'yı kendisine bağımlı hale getirmeye çalışmıştır. (Pérez, 1998). Bu gelişmelerin ardından 1901 yılında Küba ve ABD arasında Platt Değişikliği kabul edilmiş ve ABD'nin ekonomik tekeli resmen sağlanmıştır.

Platt Değişikliği, kısaca; Küba'nın "bağımsızlığını" zedeleyebilecek yabancı güçlerle anlaşma imzalamasını engelleyecek şekilde; ABD'nin burada askeri müdahale hakkını koruyan; ABD'nin kömür çıkarabilmesi ve askeri deniz üslerini yerleştirebilmesi için Küba'nın topraklarını alacak ya da kiralayacak hakka sahip olduğu bir anlaşmadır. Bu anlaşmanın bir neticesi olarak 1916 yılında yaklaşık 10.000, 1931'de ise 35.000 kişi Çinli işçi ve bununla beraber benzer sayılarda Yahudi ve Hindistanlılar da Küba'ya göç etmiştir. (Fiddian-Gasmiyeh, 2015). Özetle; 19. yüzyılda Küba için değişen, İspanya kolonisinden ABD kolonisine dönüşmüş olması ve göç alma hızının artmasıdır. 20. yüzyıla gelindiğinde ise ABD egemenliği altında kurulan Küba hükümetlerinin, siyasi ve ekonomik açıdan yolsuzluk ve rüşvetçilikle anılması; halka zulmetmesi ve işçi grevlerini yabancı sermayedarların çıkarları doğrultusunda bastırmasıyla karşılaşmaktadır (Woodward, 1963). Çünkü Küba halkının çıkarı doğrultusunda olduğu savıyla üretilen her muhalif çözüm, ABD çıkarlarıyla çelişkili bir pozisyondadır. Örneğin; Küba'da elektrik şirketlerinin kamulaştırılması, kadınlara oy hakkının tanınması, elektrik ve gaz fiyatlarının düşürülmesi gibi adımlar, siyasi ve ekonomik açıdan yolsuzluk ve rüşvetçilikle iç içe olan halka zulmeden ve işçi grevlerini yabancı sermayedarların çıkarları doğrultusunda bastıran bir hükümeti gerekli kılmaktadır (Vilaboy & Vega, 2012). Dolayısıyla ABD, 1952 yılında gerçekleşen Batista darbesinde olduğu gibi; kendi çıkarlarını savunacak hükümetleri gerekirse açıkça desteklemekte ve Küba halkı ile ABD arasında doğrudan bir gerilim oluşmaktadır (Chomsky, 2011).

Kentte oturan nüfus büyük bir işsizlik dalgası içinde; kapkaççılık, komisyonculuk, seyyar satıcılık gibi işlerin yayılmış olduğu bir atmosferde yaşamaktadır. Kentlerin dışına çıkıldığında ise sefalet daha da artmaktadır (Angın, 1967). Küba'da halkın isyanına zemin yaratan bu durum, 26 Temmuz 1953 yılında F. Castro ve arkadaşlarının başarısızlıkla sonuçlanan ilk girişiminden sonra, 1 Ocak 1959 yılında Batista'nın iktidarını bırakıp Küba'dan kaçmasıyla yeni bir dönemin başlamasına sebep olmuştur (Prentzas, 2011).

Sosyal alandaki reformları beraberinde getiren ve toprak reformu başta olmak üzere; şeker üretiminin millileştirilmesi ve yabancı şirketlerin kamulaştırılmasını içeren bu süreç, kooperatifler kurarak toprakların %59'unun köylülere, %41'inin ise devletin eline geçmesi ile neticelenmiştir (Gavrikov, 1979). Bu tutum ise hem dolaylı olarak burjuvaziye karşı olmak bakımından hem de doğrudan ABD'nin karşısında konumlanmak anlamını taşımaktadır. Dolayısıyla Küba-ABD arasındaki tarihsel mirasın bir ürünü mahiyetindedir.

Bu genel tarihsel tanıtımdan sonra söylemek yerinde olacaktır ki; özet olarak Küba'nın 1492 Kolomb- 1959 Küba Devrimi arasındaki dönemde geçerli olan göç karakteri, göç alan bir pozisyondadır. Küba'da toplum, beyaz ve beyaz olmayan olmak üzere iki ana grup ve her iki grubun içindeki birçok alt gruba bölünmüş bulunmaktadır. İspanya'da doğan beyazlara "peninsulares", İspanya dışında doğanlara ise "criollos" denilmekte, beyaz olmayan grup ise melezler/"mulatto" ve siyahiler olmak üzere iki alt gruptan oluşmaktadır (Knight, 2008). Bunlara ek olarak ise Araplar, Çinliler, Yahudiler ve Hindistanlılar başta olmak üzere birçok etnik gruptan bahsedilebilir. Diğer bir ifade ile Küba'nın göç karakteri, 1959 Küba Devrimi öncesinde göç alan karakterine sahiptir.

3. KÜBA'NIN 1959 DEVRİMİ SONRASI GÖÇ KARAKTERİ: GÖÇ VEREN BİR ÜLKE OLARAK KÜBA

1959 Küba Devrimi'nden sonra Küba, göç alan ülkeden göç veren bir ülkeye dönüşmüştür. 1959 Küba devriminden sonra yaklaşık 300.000 kişi, İspanya, Porto Riko, Venezuela, Meksika ve diğer Latin Amerika ve Karayip ülkelerinin yanı sıra Kanada, Almanya, İtalya ve Fransa gibi ülkelere göç etmiştir. Bununla beraber yaklaşık 1.4 milyon kişi ABD'ye göç etmiş ve ABD Küba'dan en çok göç alan ülke olmuştur (Duany, 2017). Bu bakımdan Küba'nın göç karakterinin değişimini belirleyen en güçlü aktörün ABD olduğu ve bu değişimi anlamak için Küba-ABD arasındaki dış göç ilişkisinin anlaşılması oldukça önemli bir konuma sahiptir.

Kübalıların ABD'ye göçü 19. yüzyılın ikinci yarısında, Kübalıların İspanyol sömürgeciliğine karşı mücadelesi sonucunda büyük ölçekli olarak başlamıştır. Örneğin; 1868-1898 yılları arasında ABD 55.700 Kübalı göçmeni kabul etmiştir. Dolayısıyla Küba'dan ABD'ye göç, 1959 Küba Devrimi'nden sonra ortaya çıkmış yeni bir durum değildir. Devrimden sonra gerçekleşen şey, bu göç ilişkisinin sistematik bir hal alması ve Küba'nın göç karakterini değiştirmesidir (Duany, 2017). 1959 yılından itibaren Küba'dan ABD'ye yaşanan göç, beş ana dönemde gerçekleşmektedir. Bunlar, Tarihi Sürgünler/Altın Sürgün (1959-1962), Özgürlük Uçuşları (1965-1973), Mariel'den Çıkış (1980), Balsero/Rafter Krizi (1994) ve Sovyet Sonrası Göç (1995-2023) dönemleridir. Sıradaki bölümde göç kuramlarının yardımıyla ele alınmakta olan bu dönemlerde, Küba-ABD arasındaki dış göç ilişkisinin anlaşılabilirliği ve böylece bu ilişkinin Küba'nın göç karakterinin göç alan bir konumdan hangi dinamikler dâhilinde göç veren konuma getirdiğinin görünür kılınması amaçlanmaktadır.

3.1. Tarihi Sürgünler/Altın Sürgün (1959-1962)

İkinci Dünya Savaşından sonra binlerce insan savaşın etkisi ve komünizmin yükselişinden sonra göç ettiği için ABD, 1948 yılında "yerinden edilmiş kişiler" hakkında bir yasa çıkarmıştır. Küba'nın göç karakterini etkileyecek ilk doğrudan ABD yasası olan bu yasa da vurgulanması gereken husus, ABD'nin komünist dünyadan kaçanları mülteci statüsüne kabul edeceğini belirtmesidir. Dolayısıyla, Soğuk Savaş sürecinde ABD hükümetleri SSCB, Çin, Küba veya herhangi bir komünist rejimden kaçanları buraya yerleşmeye teşvik etmiş ve bu da bu ülkelerin göç veren karakterini güçlendirmiştir. (Fandl, 2017).

1959 Küba Devrimi'nden sonra ülkeyi ilk terk edenler, Batista Rejimi'nin destekçileri olan askerler, memurlar, büyük toprak sahipleri ve işletmeciler olmuştur. Lee'nin ileri sürdüğü itme ve çekme kuramı çerçevesinde bir okuma yapıldığında, Küba toplumunun üst ve orta sınıf mensuplarını, Küba'dan iten faktör, devrimden sonra zenginliğin yeniden dağıtımı için tarım, kentsel konut reformu ve yabancı mülklerin kamulaştırılması gibi politikalar olmuştur. Bu dönem içinde göç edenlerin çoğu beyaz yakalı, orta yaşlı, beyaz tenli, eğitilmiş ve kentli profiline sahiptir. Üst ve orta sınıf bireylerin göç etmesinden dolayı Altın Sürgün dönemi olarak da adlandırılan bu dönemde göç, siyasi, sosyal ve dini saiklerden kaynaklanmaktadır. Bu dönemde yaklaşık 250.000 kişinin ABD'ye göç ettiği tahmin edilmektedir (Duany, 1999).

1961 yılında yürürlüğe giren Küba Mülteci Programı sayesinde göçmenlerin Miami dışında yerleşmesine olanak sunulmasıyla birlikte; akrabaları ABD'de olan Kübalıların tümü için akrabalık bağları vasıtasıyla göç etme imkanı doğmuştur (Pedraza-Bailey, 1985). Bu göç döneminin şekillenmesinde, ilişkiler ağı kuramının öngördüğü gibi göçmenler arası akrabalık ilişkilerinin etkili olduğu söylenebilir. Ancak aynı sene içinde ABD ile Küba arasındaki diplomatik ilişkilerin kesilmesi sürecin beklendiği etkiyi oluşturmasını engellemiştir. 1961 tarihine kadar haftada 1600-1700 Kübalı'nın Havana'dan Miami'ye ticari uçaklarla göç etmesi durumu, 1961'de Domuzlar Körfezi olarak adlandırılan bir ABD operasyonunun başlamasıyla duraklamıştır. Bu girişimin askeri fiyasko olarak sonuçlanması, 1959 Devrimi'nin kalıcı olacağını bir göstergesi olarak okunmuş ve 1962 yılında yaşanan Küba Füze Krizinin gerçekleşmesi ile yasadışı göçün boyutları büyümeye devam etmiştir. Diğer bir ifade ile Domuzlar Körfezi ve Küba Füze krizi uluslararası siyasi konjonktürünün gerginleşmesine sebep olmuş ve göç için itici birer faktörü olmuştur. Yaklaşık 56.000 Kübalı'nın, Küba ile diplomatik ilişkileri sürdüren Meksika ve İspanya gibi diğer ülkelerden ABD'ye göç etmesi de dolaylı olarak Küba-ABD arasındaki dış göç ilişkisinin bir diğer boyutunu oluşturmaktadır (Duany, 1999).

Özetle; bu dönem devrimin getirdiği mülkiyet ilişkilerinin dönüşümü ve siyasi konjonktürün gerginleşmesi neticesinde gerçekleşen ve Küba'nın üst-orta sınıfının ABD'ye göçünü kapsayan bir göç dönemidir.

3.2. Özgürlük Uçuşları (1965-1973)

Domuzlar Körfezi ve Füze Krizi gelişmeleri, Küba ile ABD arasındaki gerilimi artırmasından sonra, süreç, göç edecek insanların, mülkiyet haklarından feragat ettiklerine dair bir form doldurması şartıyla; Küba hükümetinin tek taraflı olarak Camarioca limanını açarak yaklaşık 5000 kişinin ülkeyi terk etmesine izin vermesi ile devam etmiştir (Fandl, 2017). Yeni bir göç dalgasını başlatan bu gelişme, Küba ve ABD arasındaki diplomatik müzakereler sonucunda iki ülke arasında bir hava köprüsü oluşturulması ile sonuçlanmıştır. Bu köprüden ayda 3.000-4.000 Kübalı göçmenin ABD'ye ulaştırılacağı üzerine anlaşılmış ve toplamda 300.000 kişi taşınmıştır.

ABD'nin Küba göçünü yönetmekte yetersiz kadığını düşünmesi üzerine 1966 yılında "Küba Uyum Yasası" isimli bir yasa çıkarılmıştır. Bu yasa ile gelen göçmenlere ve yasadan önce nasıl geldiğine bakılmaksızın yani Küba Uyum Yasası sayesinde Kübalılar, ABD'ye nasıl girdiğine bakılmaksızın önce bir yıllık sonra daimi ikamet izni ve ardından vatandaşlık statüsü için işlemleri başlatma izni verilmektedir (Wasem, 2007; Eckstein & Barberia, 2002).

1973'e gelindiğinde ABD'ye göç eden Kübalı sayısı çeyrek milyona ulaştıktan sonra Özgürlük Uçuşları, sona ermiş ve bu gelişme, Küba'dan ABD'ye göçü de azaltmış olsa da 1973-1979 yılları arasında ABD'ye İspanya, Meksika, Jamaika ve Venezuela üzerinden 38.000 Kübalı göç etmiştir. (Duany, 2017). Diğer bir ifade ile ABD'ye göç noktasında çekici bir işlev görecektir olacak olan bu yasa, olumsuz faktörlere rağmen 1980 yılına kadar Küba'daki varlıklı ve eğitimli insanların ABD'ye göç etmesinde olumlu bir etken doğurmuştur (Fandl, 2017).

Öte yandan siyasi özgürlüklerin askıya alınması ve ekonomik zorlukların çoğalması mülteci akışını yükselten itici bir faktör konumundadır. 1968 yılında Castro'nun 55.000 küçük işletmeyi kapatması ve neredeyse tüm özel mülkiyeti kamulaştırması, daha fazla insanın devrime karşı çıkmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla, bu göç dalgasında göç edenler arasında yalnızca üst sınıf mensuplarının değil, orta ve alt orta, mavi yakalı ve hizmet çalışanlarının da (aşçılar, bahçıvanlar, ev işçileri, seyyar satıcılar, berberler, kuaförler, taksi şoförleri, küçük perakende tüccarlar ve küçük tüccarlar) olduğunu bilelirtmekte fayda vardır. Bir önceki göç dalgasındaki mülteciler siyasi mülteciyken bu göç dalgasındaki mültecilerin büyük kısmının amacı, Borjas'ın ekonomik temelli kuramında ileri sürdüğü gibi, daha iyi ekonomik olanaklar elde etmeye yöneliktir (Pedraza, 2003). Siyasi zorluklardan ziyade ekonomik zorlukların itici faktör, ABD'nin Küba Uyum Yasası'nı programını kabul etmesi ise çekici faktör konumundadır.

3.3. Mariel'den Çıkış (1980)

1979 yılında, daha önce göç etmiş 100.000 Kübalının ülkeye geri gelmesi ve akrabalarına yurtdışındaki ekonomik imkanlardan bahsetmesi, Nisan ve Eylül arasında Mariel'den gerçekleşen kitlesel göçe sebep olmuştur. Yüzlerce Kübalı, Peru devletinin siyasi sığınma talebinde bulunmak amacıyla Peru Büyükelçiliğini işgal etmiştir. Bu gelişme üzerine Castro ise tüm gitmek isteyenlere Mariel limanını açmıştır (Pedraza-Bailey, 1985).

Bu gelişmeyi, çıkmaza sokan gelişme, Küba yetkililerinin ABD'den kendi yakınlarını almaya gelen Kübalılara kendileriyle herhangi bir ilişkisi olmayan ruhsal hastalıklı ve hapisane cezası almış insanları almaya zorlamalarıdır. Bu insanların %25'i, farklı sebeplerden (eşcinsellik, serserilik ve antisosyal davranışlarından dolayı) hapisanede bulunan bekar erkek, lise seviyesinden daha düşük eğitime sahip, siyah veya mullatto, işçi sınıfı kökenli insanlardır. Tüm aksaklıklara rağmen Mariel limanından yaklaşık 125.000 kişi Key West'e ulaşmıştır (Duany, 2017).

Bu göç dalgasının eski göç dalgalarından farkı, eğitimsiz ve istenmeyen kesimin göç etmesiyle Küba toplumunun ABD'de tümüyle temsil edilmiş olmasıdır. Bu dönemdeki göç edenlerin özelliği, devlet zorlamasıyla göç etmek bakımından Petersen'in ileri sürdüğü göç tiplerinden "zorlama" göç tipine uygun düşmektedir. Bu gelişmeyle birlikte Küba-ABD arasındaki dış göç ilişkisi göç kuramının tümünü kapsayan bir kapsama ulaşmıştır (Pedraza, 1998). Küba'dan ABD'ye yaşanan 1959 sonrası dış göç ilişkisi, 1980 itibarıyla; göç kuramlarının tümüyle ilgili bir boyuta ulaşmıştır.

3.4. Balsero Krizi (1994)

1980 sonrası göçün hızı düşmüş ancak 1990'lı yıllarda ekonomik ve politik durumun gerginleşmesi göçün hızını tekrar artırmıştır. 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılması ve 1991'de Sovyetler Birliği'nin çöküşü, Küba'ya mali desteği azalttığından 1990'ların ilk yarısında Küba'da yaşam standartlarının düşmesi, sosyal gerilimlerin yükselmesi ve karşılanmamış siyasi taleplerle sonuçlanan derin bir ekonomik durgunluk söz konusu olmuştur. Ekonomik krize karşı önlem amacıyla 1993 yılında "dolarizasyon" kararı alınmış bu ise hükümete en sadık olan sektörler arasında tepki oluşturmuştur. Çünkü dolara erişimi olanlar daha fazla gelir elde edebilmektedir. Üstelik bunun yanına, devlet ve Komünist Parti'nin bürokratikleşmesi ve yolsuzluk olayları eklendiğinde, hoşnutsuzluğun boyutları artmakta ve süreç, nüfusun geniş kesimlerinin göç talebinde bulunması ile gelişim göstermiştir. Tüm bu gelişmelerin neticesinde ise Küba hükümeti, adadan ayrılmak isteyen herkesin 12 Ağustos 1994'te ayrılmasına izin vermiştir (Costello, 1995).

1991-1996 yılları arasında ABD'nin kabul ettiği 94.936 Kübalı göçmenin 36.000'i 1994 yılında kabul edilmiştir. ABD hükümeti, bu göçmenleri, Castro'nun otoriter rejiminden kaçan siyasi mülteci olarak kayda almak yerine büyük bir tavır değişikliği göstererek Guantanamo ve Panamada'ki ABD askeri üslerine yerleştirilmesi gereken "milli güvenlik sorunu" olarak nitelmiştir.

Bu dönemden sonra ABD'nin tavrı, önceki dönemlerde kabul edilmiş olan açık kapı politikası yerine ABD sahillerine gelen girişleri durdurmak, gözaltına almak ve ülkelerine geri göndermek gibi politikalar takınmak olmuştur. 1959 yılından itibaren ilk kez Kübalılar, diğer göçmenlere takılan tavra muhatap olmuş ve yasadışı yollara başvurmaları durumunda kabul edilmemişlerdir.

Bu krizin aşılmasına yönelik olarak ise her iki hükümet her yıl 20.000 Kübalının ABD'ye kabul edileceği hakkındaki 1984 tarihli anlaşmayı yenilemeyi kabul etmişlerdir. Buna ek olarak, 5.000 yeni vize başvurusundan oluşan özel çekiliş hakkı da kabul edilmiştir (Duany, 1999).

Bu göç dalgasında Sovyetler Birliği'nin çökmesiyle ortaya çıkan ekonomik kriz, sosyal gerilim ve Komünist Partinin yolsuzluğa karışması, göç dalgasının itici faktörleri konumundadır. Öte yandan ABD'nin 1990'larına başına kadar ideolojik kaygılarla takip ettiği Kübalı göçmenlere ayrıcalık tanımaya dair göç politikası, bu dönemle birlikte sınırlandırıldığı için ABD'nin çekici niteliğinin azalması anlamını taşımaktadır. ABD'nin her yıl düzenli olarak belirli sayıda Kübalı göçmeni alması hakkındaki anlaşmaları yenilemesi ve dış göç ilişkisinin bununla sınırlaması, iki ülke arasındaki göç sistemini oldukça düzenli bir düzleme oturtmuştur. Bu düzlem Küba'nın göç karakterinin oldukça istikrarlı bir şekilde göç veren karakterde olmasıdır. Böylece Küba'da göç veren karakterini sınırlamıştır.

3.5. Sovyet Sonrası Göç (1995-2023)

Sovyetler Birliği'nin dağılması, Küba-ABD arasındaki dış göç ilişkisinin siyasi nedenlerden ziyade ekonomik nedenlerle açıklanabilmesini gerekli kılmıştır (Kapcia, 1995). ABD Başkanı Clinton'un yeni kitlesel göçleri engellemek için seçtiği yöntemler bunun bir kanıtı mahiyetindedir. Bu yöntem, ABD Sahil Güvenlik'inin Küba botlarını açık denizde çevirmesi ve sonunda Küba'ya geri gönderilmeleri için Guantanamo Körfezi'ne veya diğer mülteci kamplarına nakletmesi suretiyle göçmenlerin caydırılmasıdır. Yeni göçmenler, göçe, daha kötü ekonomik şartlarda kalma riskini göze alarak yeltenmeleri gereken yeni bir durumun içinde kendilerini bulmuşlardır.

Bu politik tavra rağmen göç girişimleri, tehlikeli 90 millik sularda güvensiz ve delik deşik kayıklarda yapılmaya devam ettiğinde ise Clinton ve Castro hükümetleri arasında 9 Eylül 1994 tarihli yeni bir Küba Göç Anlaşması imzalanmıştır (Fandl, 2017).

Bu anlaşma, Castro'nun Kübalıların güvenli olmayan gemilerle hareket etmesini önlemek için önlemler almasını gerektirmektedir. ABD ise her yıl yasal olarak en az 20.000 Kübalıyı kabul etme sözünü yinelemektedir. Ek olarak bu anlaşmanın bir parçası olarak, ABD, denizde yakalanmış Kübalı göçmenleri, Guantanamo Körfezi'ne götürmek yerine; Küba'ya iade etmeyi kabul etmiştir.

Denizde yakalanan Kübalıları Küba'ya iade eden ve Küba Uyum Yasası uyarınca ABD kıyılarına ulaşan Kübalıları kabul eden bu yeni politika dönemi, "ıslak ayak/kuru ayak" politikası olarak bilinmektedir. 1995-1998 yılları arasında, 2000 Kübalı, denizde yakalanıp Küba'ya gönderilmiştir (Barrios, 2011; Fandl, 2017).

Bunun anlamı, kısmen de olsa Küba'dan ABD'ye göçün ivme kaybetmesidir. Ancak yine de, SSCB'nin yıkılması, Küba'nın ekonomik ve siyasi desteğinin azalması anlamını taşıdığından Küba'nın ekonomisinin daha olumsuz bir konuma gelmesidir. Sovyet sonrası göç döneminde, 1995 ile 2015 yılları arasında, ABD'ye yaklaşık 650.000 Kübalı göç etmiştir.

Obama yönetiminin sonuna doğru 2017 senesinde, iki ülke arasındaki ilişkiler normalleşme göstermiş ve Kübalılar ABD'nin kendilerine yönelik olumlu politikasının değişeceğinden endişelendiğinden göçü eğilimini hızlandırmışlardır. Obama yönetiminin son günlerinde Beyaz Saray'ın, "ıslak ayak/kuru ayak" politikasının sona erdiğini duyurmasına rağmen ABD-Meksika sınırını geçenlerin sayısı 2015'te yaklaşık 31.000 iken 2016'da yaklaşık 38.500'e yükselmiştir (Valley, 2018; Duany, 2017). Bu durum, Kübalıların tekrar diğer göçmenlerle aynı statüde ele alınacağı anlamına gelmektedir.

İçinde bulunduğumuz 2023 yılı itibariyle Küba-ABD arasındaki dış göç ilişkisi Obama'nın bıraktığı şekilde devam etmektedir. Bunun taşıdığı anlam ise Kübalıların göçünün yıllık ölçekte yaklaşık 27.000 ile sabit kalacak şekilde Küba'nın göç karakterinin göç veren olarak devam etmesidir (Fandl, 2017).

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Göç, tüm tarihsel dönemlerde ve tüm coğrafyalarda yaşanan insanın yer değiştirmesi durumudur. Göçü, tatil, ziyaret, seyahat veya tedavi için yapılan diğer mekân değişimi türlerinden ayıran nitelik ise göçün, toplumsal ve kültürel değişimi de içermesidir. Göç eden kişi yalnızca mekânsal değil toplumsal ve kültürel değişim de yaşamaktadır.

Göç olgusunun dinamiklerine dair ileri sürülmüş bir çok kuramsal katkıdan bahsedilebilir. Bunlar, Ravenstein'in Göç Yasaları Kuramı, Petersen'in Göç Tipolojisi Kuramı, İtme ve Çekme Kuramı, Ekonomi Temelli Kuram, Göç Sistemleri Kuramı ve İlişkiler Ağı Kuramı şeklinde sıralanabilir. Her bir kuramı belirli bir göç vakasının açıklamak noktasında farklı katkılar sunabilmektedir.

Bu çalışmanın odağına dönmek bakımından; araştırma konusu olan Küba'nın göç karakterini araştırmak amacıyla Küba'nın tarihsel mirasına dair bir okuma yapıldığında ise coğrafi konumu itibariyle Kolomb'un 1492'de Avrupa'ya tanıtmasıyla Avrupa'dan 20. Yüzyılın başından itibaren ise ABD'den gelen yoğun göç dalgalarına maruz kaldığı görülmektedir. 1959 Küba Devrimi'ne kadar süren bu yönelim, Küba'nın göç karakterinin göç alan bir karakterde olması sonucunu doğurmuştur.

1959 senesinde değişen durum, Küba Devrimi'nin, kamulaştırma ve millileştirme gibi temel politikar çerçevesinde oluşturduğu yeni toplumsal düzenin, ilk etapta politik karşıtlarında ve üst sınıfta, ardından ise orta ve düşük-orta sınıfta göç etme isteği doğurması ile alakalıdır. Ele alınan beş temel 1959 sonrası dönemin özeti bu şekildedir. Tarihi Sürgünler/Altın Sürgün (1959-1962), Özgürlük Uçuşları (1965-1973), Mariel'den Çıkış (1980), Balsero/Rafter Krizi (1994) ve Sovyet Sonrası Göç (1995-2023) dönemlerinden oluşan bu dönemlerde Küba, değişen ivmelerde olmakla birlikte göç veren bir karaktere bürünmüştür.

Bu durumun oluşmasında Küba'nın ekonomi-politik durumu itici faktörler ise çekici faktörler de ABD'nin ekonomi-politik durumudur. İlk iki göç dalgasının genellikle siyasi bir temeli olmakla birlikte üçüncü dönemle birlikte ekonomik nedenlerin baskınlaşması söz konusu olmuştur. Bu ivme dördüncü dönemde ise ekonomik nedenlerin baskınlaşmasıyla neticelenmiştir. İlk dört dönemde ABD diğer göçmenlerden farklı olarak Kübalı göçmenlere çeşitli şekillerde ayrıcalıklı davranmış ve Küba'dan ABD'ye göçü teşvik etmiştir. Beşinci ve son dönemin sonlarına doğru ise ABD'nin göçün sınırlandırılması amacıyla hareket ettiği görülmüştür. Kübalı göçmenler, yasal göç politikalarına tabi olmak bakımından ayrıcalıklarını kaybetmiştir.

Fakat altını çizmek gerekmektedir ki Küba'dan ABD'ye olan göç istikrarlı bir şekilde devam etmekte yani Küba, göç veren karakterini korumaktadır.

Göç kuramlarının yardımıyla tüm bu tarihsel gelişmelerin anlamı sorgulandığında ise Küba'dan yaşanan dış göçün büyük oranda ABD'ye olmasının açıklaması, Ravenstein'in yasalarından biri olan göçmenlerin yakın mesafeli yerleri ve sanayi merkezlerini seçmeleridir. Kübalı göçmenler farklı mesafedeki ve türdeki ülkelere de göç etmekle birlikte; yoğunlukla yakın mesafede bulunan ve ekonomisi gelişmiş ABD'ye göç etmeyi tercih etmektedir.

Petersen'in göç tipolojisi açısından bakıldığında ise Küba'dan yaşanan göçün göçmenlerin istekleri dâhilinde gerçekleştiği söylenebilir. Bu durumun istisnası, Mariel'den Çıkış (1980) döneminde devletin toplumda istemediği (suçlular, eşcinseller vs.) kişileri göçe zorlamasıdır. Dolayısıyla, bu dönemdeki göç zorlama göç tipine ait edilmelidir.

Ayrıca, göç dönemlerinin tümünün, insanların ilişkiler ağı sayesinde güçlendiği söylenebileceğinden zincirleme göçün söz konusu olduğu belirtilmelidir. Akrabalık ve hemşerilik gibi ilişkiler, göçün sürekliliğini korumasına destek olan bir diğer faktör konumundadır.

Tüm bunların yanında Küba'nın göç karakterini ve Küba-ABD arasındaki dış göç ilişkisini en iyi açıklayan göç kuramı, Lee'nin "itme ve çekme" kuramıdır. Çünkü Küba'nın göç karakterini belirleyen 1959 senesinden sonra yaşanan Küba Devrimi ve bu devrimin etkisiyle yeniden şekillenen Küba-ABD arasındaki dış göç ilişkisi olmuştur. Küba'nın göç karakterini yalnızca Küba değil ABD'nin takındığı doğrudan politik tavır da belirlemektedir. Küba'nın göç karakterindeki değişimi anlamak için 1959 Devrimi sonrası Küba'nın itici nedenler üreten konumundan bahsetmenin yanı sıra ABD'nin çekici nedenler üreten etkisinden de bahsetmek gereklidir. Bunların en önemlileri, "Küba Uyum Yasaları ve ıslak ayak/kuru ayak" politikalarıdır.

Sonuç olarak söylenebilir ki; Küba'nın göç karakteri, 1492 yılı Kolomb'un keşfinden 1959 tarihine kadar göç alan karakterdir. 1959 yaşanan Küba Devrimi sonrasında ise azalana veya artan ivmelere sahip olmakla birlikte istikrarlı bir şekilde göç veren bir karakteri söz konusudur. 1959 Küba Devrimi'nin hangi dinamikler dâhilinde Küba'nın göç karakterini değiştirdiğini soran bu çalışma, tarihsel kırılma noktalarından yola çıkarak tarihsel bir analiz yapmakta ve çeşitli göç kuramlarından faydalanarak bu değişimde etkili olan Küba ve ABD olmak üzere iki ana aktör ve bu aktörün belirlediği birçok faktör olduğu cevabını vermektedir. Böylelikle Küba ve 1959 Küba Devrimi'nin göçe etkisi özelinde göç çalışmalarına katkı sunulmak amaçlanmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akkayan, T. (2002). "Türkiye'de İç Göçler ve Sorunlar", *Antropoloji*, (15): 29-61.
- Angın, A. (1967). *Küba İhtilali*, Akşam Kitap Külübü, İstanbul
- Borjas, G. J. (1989). "Economic Theory and International Migration", *International Migration Review*, 23(3): 457-485.
- Bulut, Y. (2021). "Göç ve Toplum", Açık Öğretim Dersi, İstanbul Üniversitesi. https://cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/20_21_Bahar/sosyolojiye_giris_2/9/index.html#konu-1.
- Chomsky, A. (2011). *A History of the Cuban Revolution*. A John Wiley & Sons, Sussex.
- Corbitt, D. C. (1944). "Chinese Immigrants in Cuba", *Far Eastern Survey*, 13(14): 130-132.
- Costello P. (1995). "Cuba: Reforms, Migration and International Relations", *Writenet*. https://www.refworld.org/docid/3ae6a6ba0.html#_ftn79.
- Crisp, J. (1999). "Policy Challenges of the New Diasporas: Migrant Networks and Their Impact on Asylum Flows and Regimes". *New Issues in Refugee Research Working Paper No:7*. Geneva: Policy Research Unit UNHCR. <https://www.unhcr.org/research/working/3ae6a0c6c/policy-challenges-new-diasporas-migrant-networks-impact-asylum-flows-regimes.html>.
- Curry-Machado, J. (2009). "Running from Albion: migration to Cuba from the British Isles in the 19th century", *International Journal of Cuban Studies*, 2(1): 25-36.

- Çağlayan, S. (2006). "Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi". Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (17): 67-91.
- Göç Terimleri Sözlüğü, (2009), Uluslararası Göç Örgütü, Cenevre.
- Duany, J. (1999). "Cuban Communities in the United States: Migration Waves, Settlement Patterns And Socioeconomic Diversity", *Pouvoirs dans la Caraïbe*, PDLIC (11): 69-103.
- Duany, J. (2017). Cuban Migration: A Postrevolution Exodus Ebbs and Flows, <https://www.migrationpolicy.org/article/cuban-migration-postrevolution-exodus-ebbs-and-flows>.
- Eckstein, S. & Barberia. L. (2002). "Grounding Immigrant Generations in History: Cuban Americans and Their Transnational Ties", *International Migration Review*, 36(3): 799-837.
- Fandl, K. J. (2017). "Cuban Migration to the United States in a Post-Normalized Relations World", *Minnesota Journal of International Law*, 283: 81-112.
- Fiddian-Gasmiyeh, E. (2015). "Embracing Transculturalism and Footnoting Islam in Accounts of Arab Migration to Cuba". *Interventions*, 18(1): 19-42.
- Gavrikov, Y. P. (1979). *Kuba: Stranitsi İstorii*, Nauka, Moskva
- Kapcia A. (1995). "Political Change In Cuba: Before And After The Exodus", University of London Institute of Latin American Studies Occasional Papers No. 9. <https://core.ac.uk/reader/9425732>
- Knight, F. W. (2008). "Migration and Culture: A Case Study of Cuba, 1750–1900". *The Journal of The Historical Society*, 8(4): 545-566.
- Larionov, A. V. (2013). *Vokrug Sveta: Kuba*. Balto, Moskva.
- Lee, E. (1966). "A Theory of Migration". *Demography*. 3(1): 47-57.
- Lopez, K. (2013). *Chinese Cubans: A Transnational History*. The University of North Carolina Press, Chapel Hill.
- Lux, W. R. (1972). "French Colonization in Cuba, 1791 - 1809". *The Americas*, 29(1): 57-61.
- Pedraza-Bailey, S. (1985). "Cuba's Exiles: Portrait of a Refugee Migration", *International Migration Review*, 19(1): 4-34.
- Pedraza, S. (1998). "Cuba's Revolution and Exodus", *The Journal of the International Institute*, 5(2), <http://hdl.handle.net/2027/spo.4750978.0005.204> .
- Pedraza S. (2003). "Cuba's Refugees: Manifold Migrations", (Ed. I. Horowitz & J. Suchlicki), *Cuban Communism 1959 – 2003*, ss. 308-328, Transaction Publishers, New Brunswick and London.
- Pérez, L. A. (1998). *The War of 1998: The United States and Cuba in History and Historiography*. The University of North Carolina Press, Chapel Hill & London.
- Pérez, L. A. (2006). *Cuba: Between Reform and Revolution*, Oxford University Press, Oxford and New York.
- Petersen, W. (1958). "A General Typology of Migration". *American Sociological Association*, 23(3), 256-266.
- Piore, M. J. (1986). "The Shifting Grounds for Immigration". *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 485: 23-33.
- Prentzas, G. S. (2011). *The Cuban Revolution*. Chelsea House, New York.
- Ravenstein, E. G. (1885). "The Laws of Migration". *Journal of the Statistical Society of London*, 48(2): 167-235.
- Ravenstein, E. G. (1889). "The Laws of Migration". *Journal of the Royal Statistical Society*, 52(2): 241-305.
- Sjaastad, L. A. (1962). "The Costs and Returns of Human Migration". *Journal of Political Economy*, 70(5): 80-93.
- Stark, O. & Taylor, E. J. (1989). "Relative Deprivation and International Migration". *Demography*, 26(1): 1-14.
- Staten, L. C. (2005). *The History of Cuba*. Palgrave Macmillan, New York.

T.C. Ticaret Bakanlığı, Dış Temsilcilikler ve Uluslararası Etkinlikler Genel Müdürlüğü, Küba Ülke Profili. https://ticaret.gov.tr/data/5ef34c8113b876a1ec56ae21/K%C3%BCba-%20%C3%9Clke%20Profili_2022.pdf

Scott, J. B. (1914). “The Origin and Purpose of the Platt Amendment”. The American Journal of International Law, 8(3): 585-591.

Valley, T. (2018). “The End of ‘Wet Foot, Dry Foot’: Shaping U.S. Policy with Cuba”, The International Scholar: Periodical of International Relations, 3-4. <https://www.theintlscholar.com/periodical/the-end-of-wet-foot-dry-foot-shaping-us-policy-with-cuba>

Vilaboy, S. & Vega, O. L. (2012). Kuba: Vzglyad na İstoriyu. Ocean Press, Melbourn-New York.

Wasem R. E. (2007). “Cuban Migration Policy and Issues”, CRS Report for Congress. <https://digital.library.unt.edu/ark:/67531/metadc808108/>

Woodward, R. L. (1963). “Urban Labor and Communism: Cuba”. Caribbean Studies, 3(3): 17-50.